

mit Sicherheit zu erweisen, dass darin ein idg. **bhā-skō* steckt, vielmehr ist mir die Auffassung von Skutsch, *φάσxon* sei eigentlich **φανς* + *σxon* recht plausibel, wodurch die griechischen Formen wohl als erst auf griechischen entstanden erwiesen sind. Dass ein idg. **bhāns-skom* im Arm. ein -*ae-* ergäbe, kann man nicht wissen. Aber auch die Gründe, wie -*ea-* und eine Reihe von Endungen zu erklären sind, lassen sich mit der Meillet'schen Deutung nicht recht vereinigen, worüber unten.

Ad b). Bezüglich des dem *ϕ*-Element vorhergehenden Vokals sind Fälle wie *e-liϕ*, weil aus **ϕ-plet-ke*, worüber unten, ohneweiters klar, ebenso ist *ageçay* 'ich habe angezogen' auf Grund eines idg. **uest-ke* usw. gebildet. Das *a* in *mnaçi* ist deutlich das von Präsens *mnam*. Ueber -*ea-* im *gorceaç*-Typus weiss Meillet l. c. nichts zu sagen¹. Die vier l. c. angeführten Aorista *asaçi*, *gitaçi*, *marthaçi*, *karaçi* sind dem *mnaçi*-Typus gleichzusetzen, von dem sie sich nur dadurch unterscheiden, dass ihr Präsens nicht ein -*a-* sondern ein -*e*-Präsens ist.

Auch das Passiv element *a* ist, d'origine obscure; il ne fait pas partie integrante du thème d'aoriste et, sauf la 1^{re} personne du singulier, due à une action analogique, ne figure pas au subjonctif: *berçis* 'tu seras porté', non plus qu' à l'impératif *ber-ir* 'sois porté'. Meillet, l. c. 84.

Ad c) ist zu sagen, dass sowohl das *i* in *gorceçi*, *gorceçay* wie auch das *w* in *gorceçaw* und *in*, *an* in *berin*, *beran* noch unklar sind Meillet, l. c. 93.

Ob der folgende Erklärungsversuch das Richtige trifft, ist nicht ganz sicher, wenn er wenigstens zu einer Lösung der Frage

¹ Pederson KZ. 38, 212 geht von -*ea*-Aoristen aus, aber *ea* ergäbe doch nur *a* wegen arm. *gar-un* 'printemps' > **gchar* = idg. **ueser*; übrigen sind einwandfreie -*ea*-Aoriste unerwiesen

² Wohl mit griech. *μάγω* 'fasse, packe' identisch, idg. Grundform ist **marǵto*, woraus regelrecht arm. **mark'tu* > *mar't* (über *marov* ?; zur Sema-siologie vgl. lat. *potior* 'sich bemächtigen': *possum* 'kann').

զուլթամբ կարել է յն. *φάσxon* մասնանշել, որ հնդեւ. **bhā-skō* մը գալութիւն ունենայ. ընդ հակառակն շատ հաւանական է ինչի Skutschի այն ըմբռնումը, որուն համաձայն *φάσxon* էապէս **φανς* + *σxon* է, որով յունական ձեւերը պարզապէս իբրեւ յունական գեոնոյն վրայ ընդհանրապէս կ'ապացուցուին: Բայց ասոր թէ ինչպէս հնդեւ. **bhāns-skom* մը հայերէնի մէջ -*ay-* կրնայ տալ՝ մենք չենք գիտեր. այն պատճառաբանութիւններն ալ՝ որովցմով *ա-* եւ վերջաւորութիւններու շարք մը կարելի է լուստարանել, Մէլլէի մեկնութեան հետ չեն միաբանի բնաւ:

Երբորդ, ց-տարբը կանխող ձայնաւորի նկատմամբ կան պարզապէս ինչպէս ի-նչ, ըստ որում ծագած է հնդեւ. **ϕ-plet-ke* եւ որուն վրայ յետոյ պիտի խօսինք, որոնք բացարձակապէս պայծառ են. նոյնպէս զիշոյց *հնդեւ. *uest-ke* եւ այլն, հիմամբ կազմուած է. *ժուշի* = *ասաք* յայտնապէս *ժա՛մ* ներկայիս = *գիւն* է. *Նա-ի մասին՝* ինչպէս *գործեց-տիպը*, Meillet *ռիշել* կ'ըսէ՝ *Esquisse* մէջ յառաջ բերուած ասոյն, ի-ր-ն-ի, *ժաւշի*,² *իւր-ն-ի* չորս կառարարելիքն պէտք է համեմատել *ժուշի* ձեւին հետ, որմէ այնու միայն կը տարբերին, որ վերջնոյն ներկան ոչ թէ -*ա-* այլ *ա-* ներկայ է:

Նոյնպէս կառարարականը = տարբին "սկզբնաւորութիւնը միջին է. կառարարել ձեւին էական մասը չէ կազմեր հոս = եւ, ի բաց աւելով եղակի առաջին գէմբը, որ նմանութենէ մը միայն յառաջ եկած է, չի գտնուիր ոչ տարբապատկանի մէջ՝ Բերցի, եւ ոչ ալ հրամայականի մէջ՝ Բերցի, Meillet, l. c. 84:

Երբորդ հարցման մասին պիտի ըսենք թէ ինչպէս *գործեցի*, *գործեցայ* ձեւերուն ինչ է *գործեցա-ի* = *տառք*, նոյնպէս Բերցի, Բերցի ինչ է -*նք* տակաւին անմեկնելի են. Meillet, աւր. 93:

Թէ մեր փորձել ուզած մեկնութիւնը միակ ուղիղն է՝ չենք կրնար ըսել ասուգալութեան, այսու հանգեք գոհ կ'ըլլանք՝ եթէ աւանդը

¹ Պէգեբուրն, KZ. 38, 212, -*ea*- կառարարականը հիմ կը բռնէ, բայց ի- ըստ ինքեան = մը միայն պիտի տար, ինչպէս *գործա՛մ* օրինակը կը յաջընէ > *ge(h)ar* հնդեւ. **ueser*. Բայց ասոր -*ea*- կառարարականն ասկաւի իբրեւ անաւարկելի չեն ապացուցուած:

² Եղի մարցաւի հետ բոլորովին նոյն *հնդեւ. սկզբնական* ձեւն է **marǵto*, որմէ օրինաւորապէս *հայ. *mark'tu* < *մարկ* **marov*ի վրայէն). բառին նշանակութեան աղերսի մասին հմեմ. լատ. *potior* գրաւել, *possum*, կրնամ:

sich dieses Element als Zeichen der zweiten Person schon vor dem Vokalschwund der Endsilben angeschlossen hat, zwingt uns zu dieser Annahme, so müsste ein idg. *pleskes-ra*, was Meillet ansetzt, vgl. l. c. 94, doch zu *lçer* führen. Vgl. arm. *orê* 'derrière', ahd. *ars*. Weiteres Meillet, l. c. 19.

Wenn wir nun annehmen, dass dem Paradigma arm. *eliç* = idg. **éplētkē* zugrunde liegt, so muss ein um das Element der zweiten Person, nämlich um ra* vermehrtes **éplētkē-ra**, regelrecht zu *lçer* führen, wonach auch **beret* aus idg. *bheres-ra** zu *berer* geworden st, für *berar* 'tu as été porté' wird sich unten eine andere Erklärungsmöglichkeit bieten. Arm. *lçi* selbst, aus **liçi*, könnte zwar wohl eine Kompromissbildung aus arm. *(e)li = idg. **plem* = ai. *a-prā-m* und arm. *eliç* sein, aber das i wird wohl eher von *beri* hergenommen sein, worüber unten. Dass unser ç-Element auch im Plural eingedrungen ist.

(Fortsetzung folgt.)

Karl Oštir.

վերն յիշուան տարրը երկրորդ գեղջի էրբեւ նշան՝ վերջին վանկերու ձայնաւորին կորստնէն յառաջ արդէն կցուած է, այն առնն հնդեւ. **pleskes-ra** մը, զոր նաեւ Meillet յառաջ կը բերէ, հմմտ. աղ. 94, պէտք է որ *լչերի առաջնորդէր, հմմտ. հայ. որի, հըբ. *ars*: Մանրամասն Meillet, l. c. 19:

Արդ սրբեան էթէ կ'ընդունի՞ր որ հայ. ելի՞ր = հնդեւ. -*éplētkē*, բայեբու յարացային խարիօր կազմած է, այս պարագային երկրորդ գեղջի տարրով մը, այսինքն *ra**-ով յուղմուած **éplētkē-ra** մը բառ կանոնի պէտք էր տանիլ և լչերի որուն համանայն *բերեան ալ հնդեւ. *bheres-ra** է՝ եղած է բերեւ. Բերալի, բերուեցա՞ր համար վարը ուրիշ մեկնութեան մը կարելութիւնը պիտի տեսնե՞ր. Հայ. լչի՞ մեկն անգամ՝ ծագած *լչիէն, կրնար թէեւ հայ **(e)li*, հնդեւ. **plem*էն = հին հնդեւ. *a-prā-m* եւ հայ. ելից՝ մեւեռէն հասարակաց կազմութիւն մը ներկայացնել. բայց ի՞նչ առաջ հաւանականագոյնս բերիէն առնուած պիտի ըլլայ, այս մասին յետոյ: Մեր ց տարրը ներմուծուեցաւ նաեւ յոգնալիի մէջ:

(Հարեանքիւն)

ԿԱՐԼ ՕՇՏԻՐ

Թրքմ. 4. Ա. ՎԱՐԳԱՆԻԱՆ

ՍԱՅՆԱԽՈՍԱԿԱՆ

ՅԱՎԱՐ Յ. ԹԵՐԱԶԵԱՆ, *Կիլիկիոյ Աղէտը*, Հտ. Ա., Կ. Պոլիս 1912, 8*, էջ 160:

Գրքոյիկն նիւթն է՝ սակէ երեք տարի յառաջ Կիլիկիոյ մէջ տեղի ունեցած աղէտով: Գէպքերուն պատմութիւնը, 26 պատկերներով:

Ստոյգ է, շատերն ողբացին, շատերն ամենավառ գոչներով նկարագրեցին, Կիլիկիոյ այն անլուր քառասնիկ եղելութիւններն, այսպէս արժանի են յիշատակութեան Georges Brezollet *Les Turcs ont passé là...* ստուրք հաստիւն եւ Արշաղուհի թեոքիկն Ա. Գ. ինչ ինչիւն սիրուն գրքովը. սակայն այս եւս ճշմարիտ է, թէ լուսնեցանք ցայժմ գիրք մը, որ մեր առջեւ պարզէր թէ որոնք էին արգեօք այն անողորմ կուտորածին սկիզբ առողք պատճառներն ու շարժառիթները. եւ ասկա՞ կարեւոր որ էր ապագայ պատմութեան համար: Ահա այս պահանս կը լրացնէ Յ. Յ. Թերզեան ստոյգ ականատեսի մը գրելով: Հեղինակը իրողութիւնները մանրամասն կը պատմէ, տեսանքի եւ շոյափնի ընե-

լու չափ, առանց չափազանցութեան ու ստուերացման, պարզ եւ միանգամայն սահուն ոճով մը:

Գրութեանս առաւելութիւններէն մին եւս այն է, որ հեղինակը իւր պատմածները կ'աշխատի հաստատել պաշտօնական տեղեկագիրներով եւ վաւերաթղթերով: Գրքոյիս, հեղինակին աշխատութեան Ա. հատորն կը կազմէ, բայց ուրախութեամբ կը կարգանք, որ յաջորդ հատորներէն Բ. ր արգէն մամոյ տակ է:

Յաջորդութիւն կը մտղծենք Գեօ. հեղինակին:

Հ. Յ. ՏԵՐ-ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

Dr. GEORG ALTOUNIAN, *Die Mongolen und ihre Eroberungen in kaukasischen und kleinasiatischen Ländern im XIII. Jahrhundert* (= Historische Studien, Heft XCI), Berlin 1911, S. 115.

Մեր ազգային պատմութեան վրայ փոքր ի շատե՞ ծանօթութիւն ունեցողին համար յայտնի իրողութիւն մըն է, թէ շատ դարերու մէջ մեր պատմութիւնը՝ պատմութիւնն է միանգամայն այն ազգերուն, որոնց արշաւանայ եւ քաջագործութեանց թատերադրը եղած է